

ПРИНЦИПИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ОСНОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Сьогодні у вищій освіті України здійснюються складні трансформаційні процеси, пов'язані з реформуванням усіх ланок педагогічної діяльності, що відбуваються у закладах освіти різних типів і форм власності. Тенденції демократизації суспільства та певний рівень свободи передбачають творчі пошуки викладачів і керівників закладів освіти, які у мінливому середовищі призводять до появи інноваційних процесів, виникнення, формування та здійснення педагогічних інновацій. У зв'язку з цим надзвичайно важливим і корисним залишається досвід видатних педагогів, учених. Серед педагогів-мислителів провідне місце займає особистість Василя Олександровича Сухомлинського.

Хоча в педагогічному досвіді В. О. Сухомлинського термін «інновація» не зустрічається, однак уся його багаторічна педагогічна діяльність була наповнена інноваційним змістом ідей, пошуком їхнього впровадження. Інноваційна діяльність Сухомлинського зорієнтована не тільки на особливості процесу оновлення, внесення нових елементів у традиційну систему освітньої практики, а й органічно поєднує в собі характеристику індивідуального стилю діяльності педагога. Вона є вищим ступенем педагогічної творчості, впровадженням нового в педагогічну практику, спрямовану на формування творчої особистості, і водночас враховує соціально-економічні та політичні зміни в суспільстві й проявляється у визначенні мети, завдань, а також змісту й технологій інноваційного навчання.

Аналіз останніх джерел і публікацій дав змогу встановити, що проблема запровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу представлена роботами А. Єрмоли, І. Жерносека, В. Крижка, Л. Лебедик [1-2], Є. Павлютенкова, В. Стрельнікова [3-7], В. Сухомлинського [8-11], О. Сухомлинської [12], Б. Тевліна та ін. Зокрема, В. Сухомлинський був переконаний у тому, що педагогічна теорія розвивається до тих пір, поки вона живе, збагачується й удосконалюється в досвіді, новаторській праці тисячі педагогів. Тому він наполегливо добивався, щоб кожний учитель, вихователь був не просто «споживачем» педагогічних знань, а дослідником і реалізатором. Він писав: «Справжній учитель, не може жити без творчості; педагогічна праця за своєю природою, за внутрішньою логікою не мислима без елемента наукового дослідження, вона завжди має бути осяяна світлом і виступати як джерело нової думки, нових теоретичних узагальнень. Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося на нудну, одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідження» [1].

Враховуючи вищезазначене, маємо на меті охарактеризувати принципи запровадження інновацій у навчальний процес закладу вищої освіти на основі педагогічної спадщини Василя Сухомлинського.

Експериментальну базу дослідження становив Державний навчальний заклад «Гадяцьке вище професійне аграрне училище», де здійснювалася розробка, розповсюдження та застосування інновацій, забезпечувалася інноваційна діяльність закладу освіти як одна з форм інвестиційної діяльності, спрямованої на вдосконалення й оновлення системи освіти.

Ми керувалися зауваженням В. О. Сухомлинського, що учень «є не пасивним об'єктом, а активним борцем за те, що утверджується в його душі» [2]. Тому основне завдання закладу освіти має бути спрямоване на збагачення у вихованців досвіду «боротьби, створення й забезпечення такої обстановки, яка б сприяла розвитку соціальної, громадської, інтелектуальної, моральної активності учнів, коли вчитель не тільки учить, показує як практично треба діяти, а й спрямовує, активізує, самостійну думку і працю учнів» [2].

Інноваційна діяльність, будучи складним та багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції та дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем. Усі ці вияви характеризують інноваційну діяльність у педагогічній сфері.

Зауважимо, що педагогічна діяльність Василя Сухомлинського є одним із видів інноваційної продуктивної діяльності. Серед її обов'язкових компонентів особливу роль відіграє творчість. Надбання світової і вітчизняної педагогіки, сучасні науково-педагогічні дослідження та практичний досвід багатьох поколінь педагогів переконують у необхідності творчого елемента в педагогічній діяльності. Інноваційні процеси, інноваційна педагогічна діяльність без нього просто неможливі. Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві.

Основою педагогічної творчості вчителя В. О. Сухомлинський вважав професійну компетентність. До професійної компетентності відносив: професійні знання, досвід, освіченість, позитивне ставлення до праці, особистісні якості, які необхідні для досягнення необхідного результату. Хороший вчитель, на думку вченого-практика, – це людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними; людина, що добре знає науку, на основі якої побудований предмет, котрий він викладає; людина, яка знає педагогіку і психологію, розуміє та відчуває, що без знання науки про виховання працювати з дітьми неможливо; людина, яка досконало володіє вміннями в тій чи іншій трудовій діяльності, майстер своєї справи [4].

Ми також ґрунтувалися на позиції В. Стрельнікова, що «технологічний навчальний процес складається з послідовних навчальних процедур: забезпечення уваги, створення мотивації, пред'явлення цілей, залучення (пригадування) всього необхідного матеріалу, стимулювання і керівництво навчальною діяльністю, мотивування досягнення намічених навчальних результатів, перевірка їх правильності, забезпечення зворотного зв'язку на основі тестового контролю і необхідної корекції, підсумкова критеріальна оцінка результатів» [7, с. 53].

Автор на основі технологічного підходу сформулював принципи організації навчальної діяльності: «еквівалентної практики» – умови навчання і очікувані дії студентів у ході навчання точно відповідають очікуваним діям під час тесту чи екзамену; «аналогічної практики» – можливість відпрацьовувати акти поведінки у схожих, але не ідентичних з кінцевою поведінкою; «знання результатів» – негайне повідомлення студенту результату його дії; позитивних «підкріплюючих реакцій» з боку викладача – неправильні дії не критикуються, а конструктивним чином коментуються [7, с. 53-54].

Закономірним вважаємо висновок автора, що традиційні принципи, форми, методи та технології у вищій школі залишаються основними, не зважаючи на постійну критику, і домінуватимуть стільки, скільки існуватиме суспільство, яке вимагає функціональної підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти. Нові перспективні принципи, форми, методи, педагогічні технології будуть стверджуватися з розвитком елементів нового суспільства, що одержало назву постіндустріального чи інформаційного. Для підготовки працівників такого суспільства необхідна нова освітня парадигма, компоненти якої вже існують і використовуються в освітній практиці [7, с. 58].

Нами з'ясовано, що управління інноваційними освітніми процесами здійснюється за певними принципами, що постають як норми, орієнтири діяльності. Основні принципи управління інноваційними освітніми процесами виражають те спільне в організації управління ними, що охоплює всі їх етапи та зумовлює їх успішність і ефективність. Ці принципи відображають конкретні закони й закономірності реалізації інноваційних процесів.

Принцип організованої інноваційної зміни станів системи освіти. Цей принцип орієнтує на необхідність свідомої діяльності під час переходу від одного стану системи освіти до іншого, досконалішого. Його застосування передбачає певну систему діяльності, яка охоплює етап підготовки до зміни стану системи освіти й етап реалізації цих змін.

Принцип переходу від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо керованих. Реалізація цього принципу передбачає визначення і відпрацювання ефективного механізму свідомого управління зміною станів. Створення дієвого механізму повинно відбуватися у різних напрямках. Один із них пов'язаний із поєднанням процесів створення нового, його освоєння педагогами і застосування на практиці в одному навчальному закладі. Таким закладом може стати школа як керована інноваційна система.

Принцип інформаційної, матеріально-технічної, кадрової забезпеченості реалізації основних етапів інноваційних освітніх процесів. Він передбачає обов'язкове інформаційне, матеріальне, кадрове забезпечення інноваційних процесів на кожному з основних етапів.

Принцип прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі. Цей принцип враховує закон незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища, а також його цілісність та адаптаційні можливості.

Принцип посилення стійкості інноваційних освітніх процесів. Суть його виявляється в тому, що при переході від стихійних процесів до керованих повинна посилюватися і стійкість інноваційних процесів, їх здатність до своєрідного самозахисту, самоадаптації. Сучасна динаміка суспільного життя спричинила збільшення кількості інноваційних процесів, які охоплюють різні ланки системи освіти, суттєвої зміни їх якості. Домінантою зміни якості інноваційних процесів є зростання їх стійкості. Це виявляється у визнанні їх невідповідності, закономірності, необхідної для освітньої системи. Унаслідок цього інноваційні процеси отримують необхідне інформаційне, матеріально-технічне і кадрове забезпечення. Змінюється і ставлення до педагогів-новаторів, зростає ступінь очікування нового в педагогіці, тобто виникає механізм необхідної реалізації нового.

Принцип прискорення розвитку інноваційних процесів у системі освіти. Дія принципу розкриває ефективність організації та механізми реалізації інноваційних процесів. Він означає прогресування інноваційних змін унаслідок їх раціональних запроваджень у практику освітніх закладів.

За В. О. Сухомлинським, характерною особливістю роботи учнів з творчим вчителем є дослідницький підхід до предмета вивчення. За таким підходом учневі не даються готові висновки чи доведення правильності тієї чи іншої істини. Учитель мотивує учнів до висунення декількох пояснень, пошуку в самій діяльності підтвердження й спростування висунутих гіпотез. Учні доводять одне і спростовують інше – як практикою у вузькому розумінні цього слова, тобто безпосередніми спостереженнями над фактами і явищами, так і опосередкованим мисленням. Знання при цьому не пасивно засвоюються, як звикли говорити вчителі, а здобуваються активними зусиллями. Отримані у такий спосіб знання стають переконаннями, і учні дорожать ними.

Отже, застосування інноваційних технологій учителем під час навчання не може транслювати у свідомість учнів готові знання, а має організувати їхню самостійну пізнавальну діяльність, проблемне навчання, самостійне виконання учнями різноманітних розумових операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація. Він має поєднувати різні форми організації розумової діяльності учнів (індивідуальну, парну, групову), забезпечуючи постійний процес обміну думками між учасниками педагогічної взаємодії.

На сучасному етапі реформування вітчизняної освіти, напрацювання та педагогічний досвід Василя Сухомлинського набувають особливих ознак.

Сучасна педагогічна наука трактує інновації як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, прямим продуктом якого можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітнім процесом. Всі інновації підпорядковані певним законам та принципам, що обумовлюють перебіг інноваційних процесів. Побічним продуктом педагогічних інновацій є зростання майстерності педагога, рівня його культури, мислення, світогляду.

Інноваційна діяльність у закладі вищої освіти, розробка, апробація та впровадження інноваційних педагогічних технологій значною мірою сприяють підвищенню навчально-виховного процесу в навчальному закладі, впливають на вибір засобів, методів і прийомів розвитку людини, які відповідають вимогам сучасності і забезпечують виховання всебічно розвиненої, гармонійної, творчої особистості.

Список використаної літератури

1. Лебедик Леся. Інноваційні підходи до проектування освіти дорослих / Леся Лебедик // Інновації в освіті : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 16-17 жовтня 2012 р.) : тези доповідей. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 352 с. – С. 223-225.
2. Лебедик Л. В. Інноваційні технології педагогічної підготовки магістрів економіки / Л. В. Лебедик // Вища освіта в контексті Болонського процесу. – Полтава: Видавництво «АСМІ», 2008. – 544 с. – С. 425-430.
3. Стрельніков В. Ю. До проблеми складання тезаурусу інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельніков // Вісник Київського національного ун-ту технологій та дизайну. – 2008. – Том 1. – 375 с. – С. 20-23.
4. Стрельніков В. Інновації в обладнанні й унаочненні сучасної школи / В. Стрельніков // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 32-35.
5. Стрельніков В. Ю. Інноваційні технології навчання. Методичний посібник / В. Ю. Стрельніков. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2004. – 31 с.
6. Стрельніков В. Ю. Основні категорії і поняття інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельніков // Сучасна середня освіта: інновації, методологія, теорія, практика. – Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2014. – 348 с. – С. 297-300.
7. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельніков. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн.1. – 295 с. Кн.2. – 230 с.
8. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т. 4. – К., 1977.
9. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т. 4. – К., 1977.
10. Сухомлинський В. А. Сердце отдаю детям. – К., 1974.
11. Сухомлинський В. О. Розумова праця і зв'язок школи з життям / В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах. – Т. 5. – К. 1977. – С. 53-69.
12. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ у 2 кн. – Кн. 2. : XX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 380-386.